1 қосымша

Біріккен Ұлттар Ұйымының Орталық Азия экономикаларына арналған арнайы бағдарламасының (СПЕКА) су, энергетикалық ресурстар және қоршаған орта жөніндегі жұмыс тобының 25-ші сессиясының отырысы туралы ақпарат

2022 жылғы 15 қарашада Алматы қаласында Біріккен Ұлттар Ұйымының Орталық Азия экономикаларына арналған арнайы бағдарламасының (СПЕКА) су, энергетикалық ресурстар және қоршаған орта жөніндегі жұмыс тобының 25-ші сессиясы өтті.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Орталық Азия экономикаларына арналған арнайы бағдарламасының (СПЕКА) мақсаты теңізге шыға алмайтын дамушы елдерді әлемдік экономикаға интеграциялауға қолдау көрсету және тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуді қоса алғанда, көптеген мәселелер бойынша трансшекаралық ынтымақтастық үшін платформа ұсыну болып табылады. СПЕКАНЫ Азия мен Тынық мұхиты үшін экономикалық және әлеуметтік комиссия (ЭСКАТО) және Еуропалық экономикалық комиссия (БҰҰ ЕЭК) бірлесіп қолдайды.

Бұл сессияның мақсаты жұмыс тобы СПЕКА аймағындағы сумен жабдықтау, энергетика және қоршаған орта мәселелерін жақсырақ шеше алатын аймақтарды анықтау болды.

Кеңеске Әзірбайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстан делегацияларын қоса алғанда, отызға жуық қатысушы қатысты. Азия және Тынық мұхиты үшін экономикалық және әлеуметтік комиссияның (ЭСКАТО), Біріккен Ұлттар Ұйымының Еуропалық экономикалық комиссиясының (БҰҰ ЕЭК), Орталық Азияға арналған өңірлік экологиялық орталықтың (РЭЦА), МКВК ҒЗО, GIZ, ЮСАИД, ЭЫДҰ, АДБ, Дүниежүзілік банк тобының, орнықты даму жөніндегі мемлекетаралық комиссияның (МКҚБ) және халықаралық Аралды құтқару қоры да кеңеске қатысып, Орталық Азия өңіріндегі су, энергетикалық ресурстар және қоршаған орта саласындағы қызметі туралы баяндамалар жасады.

Кеңесті кеңес төрағасы, ҚР экология, геология және табиғи ресурстар вице-министрі Зульфия Сүлейменова ашты.

Бұдан әрі қатысушыларға СПЕКА жұмыс тобының жұмысы туралы, сондай-ақ оның СПЕКА аймағында тұрақты энергетикалық және су жүйелерін дамытуға жәрдемдесудегі рөлі туралы қысқаша ақпарат ұсынылды.

Әзірбайжан мен Орталық Азияның бес елінің мемлекеттік органдарының өкілдері су, энергия және қоршаған орта саласындағы ұлттық және өңірлік жұмыстарды таныстырды. Өңірлік және халықаралық ұйымдар да өңірдегі осы салаларда тиісті бастамалар ұсынды.

БҰҰ ЕЭК өкілі Талайбек Макеев Орталық Азиядағы гидротехникалық құрылыстардың (бұдан әрі - ГТҚ) қауіпсіздігін арттыру жөніндегі өңірлік ынтымақтастықты нығайтуға жәрдемдесу жөніндегі БҰҰ ЕЭК қызметі туралы презентация жасады. Оның сөзінде ГТҚ қауіпсіздігі жөніндегі өңірлік келісімнің жобасын әзірлеу, су саясаты және СПЕКА жұмыс тобы бойынша ұлттық Диалогтар шеңберінде ГТҚ қауіпсіздігі мәселелерін ілгерілету, сондай-ақ Орталық Азия елдеріндегі су құрылыстарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды орындау жөніндегі ХСБО қызметі көрсетілді.

Су, энергетикалық ресурстар және қоршаған орта жөніндегі жұмыс тобының шешімдерінің қорытындылары мен жобалары 2022 жылғы 16-17 қарашада Алматы қаласында өткен СПЕКА экономикалық форумында ұсынылды.

2 қосымша

Су және денсаулық мәселелері жөніндегі
Хаттама тараптары кеңесінің алтыншы сессиясы туралы ақпарат

Трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану жөніндегі конвенцияға (бұдан әрі - СС6) су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттама тараптары кеңесінің алтыншы сессиясы 2022 жылғы 16-18 қараша аралығында Швейцарияның Женева қаласындағы Ұлттар Сарайында өтеді.

СС6 бағдарламасы ашылу салтанатын, жоғары деңгейлі сегментті және жалпы сегментті қамтиды.

1. **Сессияның ашылуы,** 2022 жылғы 16 қараша, сағат 10:00 – 10:45

Сессияны хаттама тараптары Кеңесінің Төрағасы, Беларусь Денсаулық сақтау министрлігінің өкілі Алена Драздова ханым ашады, одан кейін Біріккен Ұлттар Ұйымы Еуропалық экономикалық комиссиясының Атқарушы хатшысы Ольга Алгаерова ханым және Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДҰ) Еуропа бойынша өңірлік директоры Ханс Клюге мырза сөз сөйлейді.

2. **Жоғары деңгейлі сегмент,** 2022 жылғы 16 қараша, сағат 10:45 – 13.00

Жоғары деңгейдегі отырыс COVID-19 пандемиясындағы сумен жабдықтау, санитария, гигиена және денсаулық сақтау (ВСГ) саласындағы шараларды бағалау мен талдауға және осы салалардағы олқылықтарды жою мен қиындықтарды жеңу мүмкіндіктерін талқылауға арналған. Отырыс БҰҰ-ның 2023 жылғы су ресурстары жөніндегі Конференциясының және 2023 жылғы қоршаған орта және денсаулық сақтау жөніндегі жетінші министрлік конференциясының қорытынды құжаттарына ұсынылатын іс-қимылдарға ұсынымдар әзірлеуге мүмкіндік береді.

Отырыста қатысушылар су және денсаулық хаттамасын жүзеге асырудың және орнықты даму саласындағы мақсаттарға қол жеткізудің елдік мысалдарын ұсынады. Пікірталас келесі мәселелер бойынша ұйымдастырылады:

1) COVID-19 пандемиясынан қандай сабақтар алынды және пандемияға тиімді әрекет ету және одан кейін қалпына келтіру үшін, сондай-ақ болашақ вспеттердің алдын алу үшін, оның ішінде 3 және 6 орнықты даму мақсаттарына қол жеткізу үшін ұлттық және жергілікті ЖҚА шаралары мен саясатының басымдылығын қалай одан әрі анықтауға болады? Пандемия кезінде HSV қызметтерін ұсынуды қамтамасыз ету және кеңейту үшін қандай жедел саяси шаралар қабылдануы мүмкін? Халықтың ең осал және маргиналды топтарының денсаулығы мен әл-ауқатын қорғауды жақсарту үшін пандемия жағдайында HSV саласындағы қандай іс-шараларды басымдықпен анықтау керек? Пандемияға қарсы әрекет ету және одан кейін қалпына келтіру үшін елдерге көмек көрсету мақсатында Хаттама

шеңберінде қандай ұлттық нысаналы көрсеткіштерді белгілеуге және іс-қимыл жоспарларын әзірлеуге болады?

2) 6 және 13 орнықты даму мақсаттарына қол жеткізу мақсатында жалпыеуропалық өңірдегі сумен жабдықтау, санитария және денсаулық сақтау қызметтеріне климаттың өзгеруінің әсерін қалай тиімді азайтуға болады? Су ресурстарының, Су шаруашылығы және санитарлық құрылыстардың, сондай-ақ сумен жабдықтау және санитарлық қызметтердің климаттың өзгеруінің салдарына тұрақтылығын арттыру үшін Сіздің еліңіз қандай саяси және практикалық ден қою шараларын қабылдады? Хаттама тетігі мен оның құралдары су шаруашылығы секторының, сондай-ақ ӘТК және денсаулық сақтау секторларының климаттың өзгеруіне тұрақтылығын арттыруда елдерге қалай қосымша қолдау көрсете алады?

Отырысқа қатысушылар осы екі топ бойынша екі негізгі баяндаманы тыңдайды, соның ішінде:

- жалпыеуропалық өңірдегі сумен жабдықтау, санитария және денсаулық сақтау саласындағы жағдайды талдау туралы, сондай-ақ
- жалпы еуропалық аймақтағы климаттың өзгеруінің салдары және олардың сумен жабдықтау, санитария және денсаулық сақтау қызметтері мен секторларына әсері туралы.

Жоғары деңгейдегі елдердің өкілдері жоғарыда аталған баяндамаларды қолдау үшін қысқа баяндамалар жасайды.

Хаттаманы ратификациялауды талқылау.

Хаттама хатшылығы су және денсаулық мәселелері жөніндегі хаттаманы ратификациялай отырып, істердің жағдайы туралы Тараптардың Кеңесін хабардар етеді. Әрі қарай, Хаттаманың Тараптары болып табылмайтын елдер қатысушыларды өздерінің ратификациялау жоспарлары туралы қысқаша хабардар етеді.

Қазақстан өкілі қазіргі уақытта елде Хаттамаға қосылу бойынша мемлекетішілік рәсімдер жүргізіліп жатқандығы туралы мәлімдеме жасайды.

3. Жалпы сегмент 2022 жылдың 16-18 қарашасы аралығында өтеді және негізгі жұмыс жиналысын білдіреді. Онда келесі мәселелерді қарау жоспарлануда:

- хаттаманың лауазымды тұлғаларын сайлау;
- жаһандық және өңірлік контекст: сумен жабдықтау, санитария, гигиена және денсаулық мәселелері бойынша тиісті процестер;
- су және денсаулық саласындағы басқаруды жетілдіру: нысаналы көрсеткіштерді белгілеуде және тиісті шараларды жүзеге асыруда қолдау көрсету;
- елдердің Хаттамаға қосылуын қолдау және оны ұлттық деңгейде жүзеге асыру мақсатында көмек көрсету;
- климаттың өзгеруіне төзімділікті арттыру;
- сәйкестік рәсімі;

- сумен байланысты аурулардың таралуын болдырмау және азайту;
- институционалдық контексте сумен жабдықтау, санитария және гигиена;
- шағын сумен жабдықтау және санитария жүйелері;
- сумен жабдықтау және санитария жүйелерін қауіпсіз және тиімді басқару;
- суға және санитарияға тең қол жеткізу: адамның су мен санитарияға құқықтарын іс жүзінде іске асыру;
- су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттаманы жүзеге асыру жөніндегі қызметті қаржыландыру;
- 2023-2025 жылдарға арналған жұмыс бағдарламасы, оны жүзеге асыру үшін құрылған органдарды жүргізу шеңбері және оны жүзеге асыру үшін қажетті ресурстар;
- жүзеге асыру бойынша серіктестер
- Тараптар Кеңесінің жетінші сессиясын өткізу мерзімі мен орны.

1) Хаттама лауазымды тұлғаларын сайлау.

Тараптар кеңесі хаттаманың жұмыс бағдарламасын орындауға және Тараптар Кеңесінің шешімдерін іске асыруға жәрдемдесетін хаттаманың негізгі органы – Төралқа-Бюро мүшелерін сайлайды. Бюро құрамы үш жыл сайын сайланады. Қазіргі уақытта құрамына келесі адамдар кіреді:

Төраға: Алена Дроздова ханым (Беларусь)
Бірлескен Төраға: Марта Варга ханым (Венгрия)
Бірлескен Төраға: Драгана Джовановик ханым (Сербия)
Бюро мүшесі: Джелка Аппельман ханым (Нидерланды)
Бюро мүшесі: Хелена Коста ханым (Португалия)
Бюро мүшесі: Кармен Нигу ханым (Румыния)
Бюро мүшесі: Авило Очиенг ханым (Швейцария)
Бюро мүшесі: Джарко Рапала мырза (Финляндия)
Бюро мүшесі: Беттина Риккерт ханым (Германия)
Бюро мүшесі: Киетиль Твейтан мырза (Норвегия).

Қазақстан 2011 жылдан бастап трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану туралы Конвенция (ана конвенциясы) Бюросының құрамына кіреді. 2018 жылы Астана қаласында өткен Конвенция Тараптары Кеңесінің сегізінші сессиясында Қазақстан өкілі 2019-2021 жылдарға арналған Конвенция бюросының төрағасы болып сайланды. Қазіргі уақытта Қазақстан бюроға бірлесіп төрағалық етеді. Бюро жұмысына қатысу елдің жаһандық/өңірлік стратегия мен саясатты қалыптастыруға, сондай-ақ елдің мүдделерін халықаралық деңгейде ілгерілетуге қатысуға мүмкіндік береді.

2) Жаһандық және өңірлік контекст: сумен жабдықтау, санитария, гигиена және денсаулық мәселелері бойынша тиісті процестер.

Тараптар кеңесі сумен жабдықтау, санитария, гигиена және денсаулық мәселелері бойынша тиісті жаһандық және өңірлік процестер мен бастамалар туралы хабардар етіледі. Атап айтқанда, қатысушылар Біріккен Ұлттар

Ұйымының 2023 жылғы су ресурстары жөніндегі конференциясына және қоршаған орта және денсаулық сақтау министрлерінің жетінші конференциясына дайындық туралы хабардар болады. Хаттаманы жүзеге асыру осы конференцияның мақсаттары мен күтілетін нәтижелеріне қалай ықпал ететіні туралы ақпарат талқыланады.

3) су және денсаулық саласындағы басқаруды жетілдіру: нысаналы көрсеткіштерді белгілеуде және тиісті шараларды жүзеге асыруда қолдау көрсету. Хаттама талаптарына сәйкес Тараптар халықтың денсаулығын қорғаудың жоғары деңгейін, сондай-ақ су ресурстарын тұрақты басқаруды қамтамасыз ету үшін қол жеткізілуі немесе сақталуы қажет ұлттық және/немесе жергілікті нысаналы көрсеткіштерді белгілеуге және жариялауға міндетті.

Бұл сессияда қатысушылар елдердегі нысаналы көрсеткіштерді белгілеу, қайта қарау және жүзеге асыру мәселелерін талқылайды. Сондай-ақ қатысушылардан Хаттама шеңберіндегі басқа бағдарламалық бағыттардың ұлттық және жергілікті деңгейлерде нысаналы көрсеткіштерді белгілеуге қалай әсер еткенін көрсету сұралады. Содан кейін Тараптар Кеңесі Есептіліктің бесінші циклі барысында тараптар ұсынған қысқа ұлттық баяндамалар, оның ішінде Хаттаманың Тараптары болып табылмайтын елдердің есептері негізінде хаттаманың жүзеге асырылуына шолу жүргізеді.

Біздің еліміз әлі Хаттамаға қосылмағанына қарамастан, Қазақстанда Хаттамаға нысаналы көрсеткіштердің алғашқы жобасы әзірленді. 2015-2016 жылдары БҰҰ ЕЭК қолдауымен Еуропалық Одақ қаражаты есебінен Қазақстандағы су мен денсаулық жағдайына базалық талдау жүргізілді, республиканың денсаулық сақтау, қоршаған ортаны қорғау, әлеуметтік-экономикалық даму саласындағы қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес келетін хаттаманың 16 тақырыптық саласы бойынша 34 нысаналы көрсеткіш әзірленді және жергілікті жағдайларды, негізгі жағдайларды талдауды ескере отырып әзірленді су мен денсаулыққа байланысты проблемалар. Нысаналы көрсеткіштер 2016 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге әзірленді, олар тиісті талаптар мен қолда бар мүмкіндіктерді ескере отырып түзетілуі тиіс болатын.

4) Елдердің Хаттамаға қосылуын қолдау және оны ұлттық деңгейде жүзеге асыру мақсатында көмек көрсету. Хатшылық қатысушыларды хаттама бойынша қызметті қолдау мақсатында ынтымақтастық туралы екі жылдық келісімдер және ынтымақтастықтың Елдік стратегиялары шеңберінде мүше мемлекеттерге көрсетілген көмек туралы, сондай-ақ су саясаты туралы Ұлттық Диалогтар шеңберінде көрсетілген көмек туралы хабардар етеді. *Қазақстанда 2011 жылдан бастап су саясаты бойынша Ұлттық диалог орындалуда. Диалогтың негізгі тақырыптарының бірі су мен Қазақстан халқының денсаулығы арасындағы байланыс мәселесі болып табылады. Ұлттық диалогты орындау шеңберінде Қазақстанның хаттамаға қосылуы туралы шешім қабылданды, хаттама бойынша елдің нысаналы көрсеткіштері әзірленді.*

5) климаттың өзгеруіне төзімділікті арттыру. Қатысушылар хаттама мен оның құралдары қалай болуы мүмкін деген мәселені талқылайды климаттың өзгеруіне сезімталдыққа байланысты денсаулық пен қоршаған ортаға қауіп-қатерге жауап беруге көмектеседі. Атап айтқанда, отырыс Италияның басшылығымен әзірленіп жатқан су және денсаулық мәселелері жөніндегі хаттама негізінде климаттың өзгеруіне төзімділікті арттыру туралы анықтамалық материалды қарайды.

6) Сақтау рәсімі. Осы сессияда хаттаманы сақтау мәселелері жөніндегі комитеттің төрағасы Комитеттің өткен үш жылдық кезеңдегі қызметі туралы хабарлайды. Атап айтқанда, ол нысаналы көрсеткіштерді белгілеу жөніндегі міндеттеменің сақталуын шолу нәтижелері туралы ақпаратты ұсынады. Сондай-ақ, Тараптар Кеңесі сәйкестік мәселелері жөніндегі комитеттің алты мүшесін сайлайды.

Өзінің бесінші сессиясында Тараптар Кеңесі консенсус негізінде сақтау мәселелері жөніндегі комитеттің бір мүшесі Вадим Ни мырзаның (Қазақстаннан келген сарапшы) өкілеттік мерзімінің тағы жартысын қайта сайлады және Сергей Виноградов мырзаны, Мортен Николс мырзаны, Катарина де Альбукерке ханымды және Г. -Жу Анна Цветкова сәйкестік комитетінің мүшелері.

7) сумен байланысты аурулардың таралуын болдырмау және азайту. Осы бағыт бойынша қызметті басқаратын Тараптар өткен үш жылдық кезеңде сумен байланысты аурулардың алдын алу және азайту саласындағы қол жеткізілген қызмет пен прогресс туралы баяндама ұсынады. Атап айтқанда, тараптар кеңесі екі оқу модулін әзірлеу туралы хабардар етіледі:

a) сумен байланысты ауруларды қадағалау және сумен жабдықтау жүйелерімен байланысты аурулардың өршуіне жауап беру;

b) тәуекелдерді бағалау тәсілін пайдалана отырып, ауыз суды қадағалау.

Тараптар Кеңесіне әлеуетті арттыру жөніндегі қызметте пайдалану үшін осы оқу материалдарын мақұлдау ұсынылатын болады.

8) институционалдық контексте сумен жабдықтау, санитария және гигиена. Қатысушылар мектептер мен денсаулық сақтау мекемелеріндегі сумен жабдықтау, санитария және гигиена саласындағы елдердің қызметін, оның ішінде нысаналы көрсеткіштерді белгілеу және іске асыру туралы және Хаттама шеңберінде әзірленген практикалық құралдарды пайдалану тәжірибесі туралы қарайды. Қатысушылардан пандемия жағдайында мектептер мен денсаулық сақтау мекемелерінде қабылданған нақты шаралар туралы хабарлау сұралады. Сондай-ақ, 2023-2025 жылдарға арналған осы бағдарламалық саладағы болашақ жұмыс бойынша ұсыныстар талқыланады.

9) шағын сумен жабдықтау және санитария жүйелері. Тараптар кеңесі шағын жүйелер жағдайында қауіпсіз сумен қамтамасыз ету жоспарларын қабылдауды қолдаудың практикалық құралы болып табылатын "шағын ауыз сумен жабдықтау жүйелерін жақсарту бойынша практикалық

нұсқаулық: ауылдық қауымдастықтардағы сумен жабдықтау қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі шараларды жоспарлау" басылымын қарайды.

Елдердің өкілдері шағын сумен жабдықтау және санитария жүйелерін жетілдіру бойынша ұлттық деңгейде жүргізіліп жатқан шаралар туралы ақпаратты ұсынады.

10) сумен жабдықтау және санитария жүйелерін қауіпсіз және тиімді басқару. "Баршаға санитарлық қауіпсіздікті қамтамасыз ету: жалпыеуропалық өңірдегі санитария саласындағы ахуалды, санитария секторында бар проблемалар мен мүмкіндіктерді баяндайтын жалпыеуропалық өңірдегі жағдайды жақсарту үшін іс-қимыл салалары, сондай-ақ саяси деңгейде тиісті шаралар қабылдау үшін ұсынымдар беру" жарияланымы қаралатын болады.

11) Суға және санитарияға тең қол жетімділік: адамның су мен санитарияға құқықтарын іс жүзінде жүзеге асыру. Қатысушыларға сумен жабдықтау және санитария қызметтерінің бағалық қолжетімділігі тұжырымдамасын ашатын, сондай-ақ бағалық қолжетімділік мәселелерін шешу үшін саясаттың әртүрлі нұсқаларын айқындайтын және талдайтын "барлығына су мен санитарияның бағалық қолжетімділігін қамтамасыз ету: жалпы еуропалық өңірде қауіпсіз ауыз су мен санитария қызметтерінің бағалық қолжетімділігін қамтамасыз етудің саясат нұсқалары мен озық практикасы" басылымы ұсынылады.

Тараптар мен тараптар болып табылмайтын мемлекеттердің өкілдері Суға және санитарияға тең қолжетімділікті бағалауда және тең қолжетімділікті қамтамасыз ету саласындағы жағдайды жақсарту жөніндегі шараларды жүзеге асыруда қол жеткізілген прогресс туралы баяндама ұсынады.

Сондай-ақ елдер делегаттарына алдағы үш жылдық кезеңде тең қолжетімділікті қамтамасыз ету жөніндегі Хаттама құралдарын қолдануға өзінің мүдделілігі туралы хабарлау ұсынылатын болады.

2023-2026 жылдар кезеңінде БҰҰ ЕЭК ДДҰ-мен бірлесіп, "барлық және кез келген жағдайда сумен жабдықтау және санитария қызметтеріне тең қолжетімділік және сумен жабдықтау және санитария секторында климаттың өзгеруіне тұрақтылықты арттыру" жобасын іске асырады, ол ұлттық органдардың саясатты әзірлеу және жүзеге асыру саласындағы әлеуетін нығайтуға және әділ қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған шараларды жүзеге асыруға бағытталған сумен жабдықтау, санитария және гигиена саласындағы климатқа төзімді қызметтер. Жоба әртүрлі мәселелерді кешенді шешуге бағытталған және денсаулық сақтау мен қоршаған ортаға жауапты министрліктер мен байланысты секторларда жұмыс істейтін басқа министрліктер арасында секторараралық ынтымақтастық орнатуды көздейді.

Қазақстан осы жобаның бенефициар елі ретінде таңдалды. Жоба осы жылдың соңында немесе келесі жылдың басында іске қосылады деп жоспарлануда. Ол Қазақстандағы ӘТҚ-ға тең қолжетімділікті бағалауға,

кедергілерді еңсеру үшін қажетті шараларды анықтауға және осы саладағы озық тәжірибемен алмасуға көмектеседі.

12) су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттаманы жүзеге асыру жөніндегі қызметті қаржыландыру. Хаттамада Тараптардың қаржылық міндеттемелері туралы арнайы ережелер жоқ. Осыған қарамастан, хаттама тараптарымен қаржыландыру мәселелері бойынша дөңгелек үстелде арнайы талқылау ұйымдастырылады, оның барысында хаттаманың сенімді және табысты жүзеге асырылуын қамтамасыз ету үшін қажетті ресурстарға басты назар аударылатын болады.

13) 2023-2025 жылдарға арналған жұмыс бағдарламасы, оны жүзеге асыру үшін құрылған органдарды жүргізу шеңбері және оны жүзеге асыру үшін қажетті ресурстар. Хаттама бағдарламасы үш жылдық кезеңге қабылданады. Осы сессияда Тараптар Кеңесі 2023-2025 жылдарға арналған бағдарламаны қабылдайды.

14) жүзеге асыру жөніндегі әріптестер. Хаттама жұмысының бағдарламасын іске асырудың табысы халықаралық, үкіметаралық және үкіметтік емес ұйымдар, жеке сектор және ғылыми топтар сияқты ортақ мақсаттар мен күн тәртібін бөлісетін әріптестермен стратегиялық ынтымақтастыққа байланысты екенін ескере отырып, 2023-2025 жылдарға арналған жұмыс бағдарламасы шеңберінде ынтымақтастыққа қатысты идеялар мен ұсыныстар қаралатын болады.

15) Тараптар Кеңесінің жетінші сессиясын өткізу мерзімдері мен орны. Тараптар Кеңесіне мерзімдерді белгілеу және оның жетінші кезекті сессиясының өтетін орнын келісу ұсынылатын болады.

Анықтама

Трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану жөніндегі Конвенцияның су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттмасы 1999 жылғы 17 маусымда Лондонда (Ұлыбритания) қабылданды.

Хаттаманың мақсаты су шаруашылығы қызметін басқару жүйесін жетілдіру жолымен елдерге халықтың денсаулығын қорғауға жәрдемдесу болып табылады. Хаттама халықтың сумен байланысты ауруларының алдын алуға, бақылауға және азайтуға, денсаулық сақтау және қоршаған ортаны қорғау саласындағы халықаралық стандарттарға сәйкес келетін санитарлық-гигиеналық нормаларды Денсаулық сақтау практикасына енгізуге бағытталған. Ол ауыз су көзі ретінде пайдаланылатын су ресурстарын қорғауға және мониторинеттерді немесе ауруларды бақылау мен оларға жауап берудің тиімді жүйесін құруға ықпал етеді.

Хаттаманың қызмет ету саласына тұщы жер үсті және жер асты сулары, шомылу сулары, ауыз су, ағынды сулар жинау, тасымалдау, тазарту және төгу немесе қайта пайдалану процесінде кіреді.

Хаттама су ресурстарын, соның ішінде трансшекаралық ресурстарды тұрақты басқару мен сумен байланысты аурулардың азаюы арасындағы байланысты белгілейтін бірінші көпжақты заңды құжат болып табылады.

Хаттамада екі негізгі ереже бар.

Бірінші ереже хаттаманың әрбір тарапының халықты сумен байланысты аурулардан қорғауды қамтамасыз ету үшін қол жеткізуі қажет нысаналы көрсеткіштерді белгілеуіне қатысты. Нысаналы көрсеткіштерге ауыз су сапасының стандарттары, аурулардың жағдайлары мен ауқымы, ұжымдық сумен жабдықтау жүйелерімен қамтамасыз етілген халық саны, осы жүйелердің тиімділік дәрежесі, ағынды сулардың сипаттамасы, шомылу және рекреациялық сулар жатады. Егер нысаналы көрсеткіштерге қол жеткізу үшін ұзақ уақыт аралығы қажет болса, аралық немесе кезеңдік нысаналы көрсеткіштер белгіленеді.

Хаттаманың екінші негізгі ережесі инциденттер менкиеттерге әрекет ету жоспарларымен қатар сумен байланысты аурулардың алдын алу және оларға жауап беру үшін бақылау және ерте ескерту жүйесін құру және пайдалану туралы.

Хаттаманы іске асыруда өзара қолдау мақсатында Тараптар 2007 жылы Халықаралық көмекті үйлестіруді жақсарту үшін жәрдем көрсету тетігін құрды. Механизм тараптарды нысаналы көрсеткіштерді тұжырымдау мен белгілеуде, сондай-ақ қадағалау және ерте хабарлау жүйелерін құруда қолдайды. Ол сондай-ақ елдерге суды басқару жоспарларын дайындауға, сумен жабдықтауды және санитарлық-гигиеналық жағдайларды жақсартуға, заңнаманы қайта қарауға, мамандарды оқытуға, сумен байланысты аурулардың алдын алудың, бақылаудың және азайтудың озық әдістерін енгізуге жәрдемдеседі.

Сапалы ауыз суға қолжетімділіктің жеткіліксіздігімен байланысты халық сырқаттанушылығының салыстырмалы түрде жоғары деңгейі бар ел ретінде Қазақстан Республикасының қосылуының өзектілігі күмән тудырмайды.

Қазақстан Республикасының 2000 жылғы 23 қазандағы №94-II Заңы негізінде Қазақстан трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану жөніндегі Конвенцияның Тарапы болып табылады. Сондықтан да осы Конвенцияға Хаттаманың Тарапы бола отырып, біздің еліміз сумен байланысты халық ауруларының алдын алу және санын азайту бөлігінде өз жетістіктерін жақсарта алады, су ресурстары мен су экожүйелерін тиімдірек пайдалана алады, су ресурстарын басқару жүйесін жетілдірудің құқықтық, әкімшілік және экономикалық шеңберін кеңейте алады, Денсаулық сақтау секторы мен су секторы арасындағы ведомствоаралық өзара іс-қимылды күшейте алады. халықты қолданыстағы санитарлық-гигиеналық стандарттарға сай сумен қамтамасыз ету.

Хаттамаға қосыла отырып, Қазақстан қауіпсіз ауыз суды дайындау және жеткізу, сондай-ақ сарқынды суларды кәдеге жарату және қайта пайдалану саласындағы ақпаратқа, озық технологиялар мен білімге кең қол жеткізе алады. Хаттама тарапы ретінде Қазақстан халықаралық қорлардан су мен санитарияға байланысты жобаларды басым қаржыландыру мүмкіндігіне ие болады.

Ережелер болғандықтан хаттама трансшекаралық су объектілеріне қолданылады, ол су және денсаулық мәселелері бойынша көрші елдермен

ақпарат алмасуға, бірлескен немесе келісілген қадағалау және ерте ескерту жүйелерін, сондай-ақ вспеттер мен суға байланысты ауруларға ден қою мақсатында Төтенше жағдайлар жоспарларын жасауға ықпал етеді.

Хаттамаға қосылу сонымен қатар мемлекеттік органдардың халық денсаулығын қорғау бөлігіндегі күш-жігерін біріктіруге және сонымен бірге халықты сапалы ауыз сумен қамтамасыз ету бойынша Қазақстанда жүргізіліп жатқан ауқымды іс-шараларға әлемдік жұртшылықтың назарын аударуға мүмкіндік береді.

2016 жылы хаттама тараптары Кеңесінің төртінші сессиясында Қазақстан Хаттамаға қосылу ниетін білдірді. Бұл мәлімдеменің алдында үлкен жұмыс болды. Атап айтқанда, халықаралық әріптестердің қолдауымен Қазақстанның Хаттамаға қосылуының орындылығы бағаланды, басқа елдерде Хаттаманы орындау тәжірибесін зерделеу бойынша Қазақстанның мүдделі мемлекеттік органдарының өкілдері үшін ұлттық семинар-тренинг ұйымдастырылды, мамандар тобының қатысуымен хаттаманың мақсаттарына қол жеткізу бойынша Қазақстанның нысаналы көрсеткіштері әзірленді. Қазіргі уақытта Қазақстанның хаттамаға қосылуы бойынша мемлекетішілік рәсімдер жүргізілуде.

3 қосымша

Қазақстан делегациясының Тараптар Кеңесінің алтыншы сессиясында су және денсаулық мәселелері жөніндегі хаттамада трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді сақтау және пайдалану туралы конвенцияға сөйлеген сөздеріне ұсыныстар

2022 жылғы 16-18 қараша, Женева қаласы, Швейцария

Күн тәртібінің 3-тармақ бойынша. "Хаттаманы ратификациялаумен істер ережесі және өкілеттіктерді тексеру туралы баяндама" *(шамамен сағат 15.00-ден 15.30-ға дейін, 2022 жылғы 16 қараша, сәрсенбі, сайттан сөйлеу ұзақтығы-2 минуттан аспайды)*

Жыл сайын бүкіл әлемде халықты ауыз сумен қамтамасыз ету және тиісті санитарияға қол жеткізу проблемалары шиеленісіп келеді. Бұл тұрғыда Қазақстан да ерекшелік емес. Қазақстандағы проблеманың ауырлығы су ресурстарының салыстырмалы түрде шектелуіне, олардың ел аумағы бойынша біркелкі бөлінбеуіне, су объектілерінің ластануына, сондай-ақ сумен жабдықтау және су бұру жүйелерінің техникалық жай-күйінің нашарлауына байланысты.

Қазақстан Үкіметі сумен жабдықтау және су бұру проблемаларына ерекше назар аударады. Сапалы ауыз сумен қамтамасыз ету жөніндегі міндеттер "Қазақстан-2030" Стратегиялық бағдарламасында, "Нұрлы жол" инфрақұрылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында, Өңірлерді дамытудың кешенді жоспарларында және Ұлттық жобаларда айқындалған. Оларды іске асыру шеңберінде республикада үлкен жұмыс жүзеге асырылуда. Мәселен, бүгінгі таңда елімізде сумен жабдықтау қызметтеріне халықтың 96% - ы қол жеткізе алады, 2025 жылға қарай 100% - ға қол жеткізуді қамтамасыз ету жоспарлануда. 200 адамнан аз халқы бар шағын ауылдарда суды тазартудың жергілікті жүйелерін орнату бойынша жұмыстар жүргізілуде, жерасты су көздері бойынша іздестіру-барлау жұмыстары және басқа да жұмыстар атқарылуда.

Сонымен қатар, қабылданып жатқан шараларға қарамастан, көптеген проблемалар әлі шешілген жоқ.

Бұл тұрғыда Қазақстанның су және денсаулық мәселелері жөніндегі хаттамаға қосылуы өте өзекті болып табылады. Ел Үкіметі хаттаманы ратификациялау бойынша мемлекетішілік рәсімдерді жүргізу туралы шешім қабылдады.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі осы бағытта белсенді жұмыс жүргізуде, қажетті қорытындылар мен келісімдердің басым бөлігі алынды. Ратификациялау туралы заң жобасын келесі жылдың басында Қазақстан Парламентінің қарауына енгізу және бірінші жартыжылдықта қосылу рәсімін аяқтау жоспарлануда.

Біз Қазақстанның хаттамаға қосылуы су ресурстарын басқару мен ел халқының денсаулығын қорғауды жақсартудағы, сондай-ақ орнықты даму мақсаттарына қол жеткізудегі маңызды қадам болатынына сенімдіміз.

Назар аударғаныңыз үшін рахмет!

14-тармақ бойынша. Күн тәртібі "суға және санитарияға тең қол жеткізу: адамның суға және санитарияға құқықтарын іс жүзінде іске асыру" *(шамамен 09.30-дан 10.30-ға дейін, 2022 жылғы 18 қараша, жұма)*

Қауіпсіз ауыз су мен санитарияға қол жеткізу адамның негізгі құқықтарының бірі болып табылады, сондықтан әр мемлекеттің құқықтық міндеттемесі болып табылады.

Қазақстан Халықаралық құқық нормаларын ұстанатын ел ретінде өз азаматтарының қауіпсіз сапалы ауыз суға және тиісті санитарияға қол жеткізу құқығын іске асыруға бағытталған.

Осыған байланысты Қазақстандағы су және денсаулық мәселелері жөніндегі хаттаманың құралдары мен практикалық нұсқаулықтарын зерделеу және қолдану өте маңызды болып көрінеді. Хаттама көптеген жылдар бойы елдерге сумен жабдықтау және санитария қызметтеріне тең қолжетімділікті қамтамасыз етуде қолдау көрсетіп келеді және осы салада елеулі прогреске қол жеткізуге жәрдемдеседі.

"Баршаға және кез келген жағдайда сумен жабдықтау және санитария қызметтеріне тең қолжетімділік және сумен жабдықтау және санитария секторындағы климаттың өзгеруіне төзімділікті арттыру" жобасына қатысу Қазақстанға суға және санитарияға тең қолжетімділікті дербес бағалауды жүзеге асыруға ғана емес, сондай-ақ осы жағдайдағы жағдайды жақсарту үшін қажетті басым шараларды айқындауға мүмкіндік береді деп үміттенеміз облыстар. Ол бізге басқа елдердің тәжірибесін зерделеуге және республикада хаттама қағидаттарын енгізуге мүмкіндік береді.

Осы мүмкіндікті пайдалана отырып, мен Хаттаманың бірлескен хатшылығына – БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясына және ДДҰ Еуропалық өңірлік бюросына Қазақстанға көрсеткен қолдауы үшін зор алғысымды білдіргім келеді.

Назар аударғаныңыз үшін рахмет!

Трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану туралы конвенцияға су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттама Тараптар Кеңесінің жоғары деңгейдегі сессиясында алтыншы сессиясында сөз сөйлеу жобасы

2022 жылғы 16 қараша, Женева қаласы, Швейцария

Құрметті қатысушылар, ханымдар мен мырзалар!

Сізді су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттама тараптары кеңесінің алтыншы сессиясында қарсы алуға рұқсат етіңіз!

Су мен санитария кез-келген қоғамның өмірі, денсаулығы мен әл-ауқаты үшін өте маңызды. Тиісті су, санитария және гигиена қызметтерін ұсыну елдерге жаһандық сын-қатерлер мен қауіптерге, соның ішінде COVID-19 пандемиясына қарсы тұруға көмектеседі.

Пандемия барлық елдердің, соның ішінде Қазақстанның дамуына тиісті түзетулер енгізді. 2020 жылдың наурызында коронавирустық инфекцияның таралуы өмірдің барлық салаларына әсер еткен бұрын-соңды болмаған сынақ болды.

Қалыптасқан жағдайларға қарамастан, біздің республика эпидемиологиялық жағдайды басқарудың инновациялық шешімдерін таба отырып, өзінің даму бағдарламасын алға тартты. Осылайша, коронавирустық инфекцияның одан әрі таралуын болдырмау мақсатында өңірлердегі эпидемиологиялық жағдайды бағалаудың арнайы матрицасы әзірленді, инфекциялық ауруханалар салынды, "QazVac"отандық вакцинасы әзірленді. Халықты, бетперде режимін вакцинациялау шаралары бар купеде аталған шараларды қабылдау эпидемиологиялық жағдайды тұрақтандыруға және шектеу шараларын алып тастауға мүмкіндік берді.

Коронавируспен күресте инновациялық шешім цифрлық технологияларды қолдану болды. Атап айтқанда, коронавирустық инфекцияны диагностикалау бойынша зертханалық зерттеулердің бірыңғай базасы әзірленді және "Ashyq"мобильді қосымшасы енгізілді. Бұл технологиялар елде инфекцияның таралуын азайтуға мүмкіндік берді және карантин кезеңінде Бизнестің жұмысын жалғастыруға мүмкіндік берді.

Пайда болатын биологиялық қатерлерді ерте анықтау, оларға жедел ден қою және олардың алдын алу шараларын одан әрі жетілдіру мақсатында ағымдағы жылдың мамыр айында Қазақстан Президенті "Қазақстан Республикасының биологиялық қауіпсіздігі туралы" Заңға қол қойды, ол ықтимал биологиялық қатерлерге уақтылы ден қою үшін негізді күшейтуге мүмкіндік береді.

Пандемия барысында Республикада халықаралық тәжірибені, оның ішінде іске асыру үшін суға және санитарияға, әсіресе мемлекеттік мекемелерде оқу орындары, мектептер мен медициналық мекемелер ретінде қол жеткізу

талап етілетін қол гигиенасы практикасын ескере отырып, коронавирустық инфекцияның таралуына жол бермеу тәсілдері үнемі жетілдіріліп отырылды.

Пандемия кезінде республикада сумен жабдықтау және санитария қызметтерімен байланысты коронавирустық инфекциямен күресу үшін арнайы шаралар қабылданбағанына қарамастан, халықты сумен жабдықтау және су бұрумен қамтамасыз ету мәселелері басымдықта қалып отыр.

2015 жылы біздің еліміз 2030 жылға дейінгі Орнықты даму саласындағы күн тәртібін іске асыру жөніндегі міндеттемелерді өз мойнына алды, ол дамудың, оның ішінде елдегі сумен жабдықтау және санитария қызметтерімен қамтамасыз ету бөлігінде саяси негіз болады. Қазақстан халықаралық қоғамдастықтың толыққанды мүшесі ретінде өз азаматтарының қауіпсіз ауыз суға және тиісті санитарияға құқықтарын іске асыруға ерекше назар аударады.

Осы жылдар ішінде Қазақстан Үкіметі елді мекендердегі сумен жабдықтау және су бұру проблемаларын шешу үшін зор күш-жігер жұмсауда, соның арқасында су инфрақұрылымы қалпына келтірілуде, сумен жабдықтау және су бұру жүйесі жаңғыртылуда және халыққа берілетін судың сапасы жақсаруда.

COVID-19 пандемиясы біздің елімізге қызметтің көптеген аспектілері мен басымдықтарын қайта қарауға көмектесті. Болашақта туындайтын қауіп-қатерлермен күресу үшін берік негіз қалау және су мен санитария бойынша орнықты даму мақсаттарына қол жеткізу бойынша жұмысты жалғастыру өте маңызды болып көрінеді. Осыған байланысты су және денсаулық мәселелері туралы хаттама қазіргі заманғы қиындықтарға жауап берудің бірегей құралы ретінде қарастырылуы керек.

Қазақстан жақын арада Хаттамаға қосылуға ниетті. Хаттама су ресурстарын басқару жүйесін дамытуға, сумен жабдықтау және санитария сапасын жақсартуға және ел халқының денсаулығы үшін тәуекелдерді азайтуға жәрдемдесетініне сенімдіміз.

Осы мүмкіндікті пайдалана отырып, мен Біріккен Ұлттар Ұйымының Еуропалық экономикалық комиссиясына және Дүниежүзілік Денсаулық сақтау ұйымына Хаттамаға қосылу мәселесін қарауда көрсеткен қолдауы үшін алғысымды білдіргім келеді.

Назар аударғаныңыз үшін рахмет!

4 қосымша

Су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттама Тараптарының алтыншы кеңесі туралы ақпарат

16-18 қазан аралығында Женевада БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының (БҰҰ ЕЭК) және Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының Еуропалық өңірлік бюросының (ДДҰ) бірлескен хатшылығы ұйымдастыратын трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану туралы конвенцияға су және денсаулық мәселелері жөніндегі Хаттама (ТК6) тараптарының алтыншы кеңесі өтті.

Тараптар Кеңесінің мақсаты Еуразия аймағындағы су, санитария және денсаулық саласындағы күн тәртібін ілгерілетудегі прогресті және хаттама елдерге қауіпсіз суға, санитарияға қолжетімділікті жақсартуға және су мен денсаулыққа байланысты ТДМ-ға қол жеткізуге қалай жақсы көмектесетінін қарастыру болды.

Кеңеске қатысуға Денсаулық сақтау мен су ресурстарына жауапты мүдделі мемлекеттік органдардың, халықаралық ұйымдардың өкілдері шақырылды. Қазақстандық делегацияны ҚР Денсаулық сақтау министрлігі Санитарлық-эпидемиологиялық бақылау комитетінің төрағасы Нұрлан Сәдуақасов, ҚР Денсаулық сақтау министрлігі Санитарлық-эпидемиологиялық бақылау комитетінің бас сарапшысы Мирасхан Егізбаев және ҚР экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі трансшекаралық өзендер департаменті трансшекаралық өзендер басқармасының басшысы Данияр Шарип ұсынды.

Сессия жоғары деңгейлі сегментті, содан кейін жалпы сегментті қамтыды.

Жоғары деңгейдегі арнайы сессияда COVID-19 пандемиясы аясында суға, санитарияға және гигиенаға қол жеткізуді қамтамасыз ету жөніндегі елдердің жауаптары, сондай-ақ климатқа төзімді сумен жабдықтау, санитария және гигиена жүйелерін (WASH) және денсаулық сақтау қызметтерін қамтамасыз ету үшін жалпыеуропалық аймақтағы климаттың өзгеруіне байланысты туындаған мәселелерді шешу жолдары талқыланды. Сондай-ақ сессияда саяси және техникалық аспектілерді ескере отырып, осы мәселелерді шешуде су және денсаулық мәселелері жөніндегі хаттаманың рөлі атап өтілді.

Жоғары деңгейлі сессия COVID-19 пандемиясы және ықтимал болашақ пандемиялар контекстінде барлығына су, санитария, гигиена және денсаулық сақтау қызметтеріне қол жеткізуді қамтамасыз етуге бағытталған елдердің шараларының нәтижелерін бағалауға және талдауға мүмкіндік берді. Ол сондай-ақ жалпыеуропалық аймақтағы климаттың өзгеруіне байланысты тұрақты олқылықтар мен қиындықтарды жою, климатқа төзімді WASH және денсаулық сақтау қызметтерін құру туралы ашық диалогқа ықпал етті.

Отырыстың негізгі қорытындылары 2023 жылғы Біріккен Ұлттар Ұйымының су ресурстары жөніндегі конференциясында (Нью-Йорк, 2023

жылғы 22-24 наурыз) ұсынылатын және қоршаған орта және денсаулық сақтау жөніндегі жетінші министрлік конференциясының декларациясын дайындау кезінде негізге алынатын ұсынылатын іс-қимылдар мен ұсынымдардың түйіндемесінде көрсетіледі (Будапешт, 2023 жылғы шілде).

ТК 6 жалпы сегментінде елдердің суға байланысты аурулардың алдын алу және азайту сияқты мәселелер бойынша жүргізген бұрынғы қызметіне шолу жасалды; мектептер мен денсаулық сақтау мекемелеріндегі санитария және су гигиенасы; шағын көлемді сумен жабдықтау және санитария; және су мен санитарияға тең қол жетімділік. Делегаттар хаттаманың бесінші циклі негізінде мәселелерді талқылады және іс-қимыл бағыттарын анықтады. Сондай-ақ, кеңесте хаттама жұмысының 2023-2025 жылдарға арналған Болашақ бағдарламасы талқыланып, қабылданды.

ХСБО-дан онлайн форматта директор Жанар Маутанова және қоғаммен байланыс жөніндегі маман Арайлым Алимусина қатысты. ХСБО ақпараттық материалдар мен Қазақстаннан келген делегация өкілдерінің сөз сөйлеу жобасын дайындауға көмек көрсетті.

5 қосымша

БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы тараптарының 27-ші конференциясы туралы ақпарат

2022 жылғы 6-18 қараша, Шарм-эль-Шейх қ., Египет

Климаттық төтенше жағдай біздің заманымыздың айқындаушы проблемаларының бірі болып қала береді және, өкінішке орай, Қазақстанда да ерекшелік болып табылмайды. Болжам бойынша, 2050 жылға қарай елдегі температура 2-3° Цельсийге, ал XXI ғасырдың аяғында 3-6° Цельсийге көтерілуі мүмкін. Климаттың өзгеруі 2100 жылға қарай су ресурстарының күрт төмендеуіне әкеледі деп болжануда, бұл елдің барлық сегіз бассейнінде су тапшылығының нәтижесі болады. Бұл сандар елдің бүкіл экономикасы мен қауіпсіздігіне елеулі қауіп төндіреді, ол ұлттық деңгейде шұғыл және кешенді іс-қимылды ғана емес, сонымен қатар халықаралық Климаттық күш-жігерге белсенді қатысуды талап етеді.

6-18 қараша аралығында мемлекет басшылары, министрлер мен келіссөздер жүргізушілері, сондай-ақ климат белсенділері, әкімдер, азаматтық қоғам өкілдері және компания басшылары Египеттің жағалауындағы Шарм-эль-Шейх қаласында жыл сайынғы климатты қорғау іс-шаралары бойынша ең үлкен кездесуге жиналды.

БҰҰ — ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы (КС27) тараптарының 27-ші конференциясы Климаттық төтенше жағдайды еңсеру үшін шешуші маңызы бар бірқатар мәселелер бойынша-парниктік газдар шығарындыларын шұғыл қысқартудан, тұрақтылықты арттырудан және климаттың өзгеруінің сөзсіз салдарына бейімделуден бастап іс-қимылдарды қаржыландыру жөніндегі міндеттемелерді орындауға дейін шаралар әзірлеу үшін КС26 нәтижелеріне негізделген. дамушы елдердегі климатты қорғау.

Трансшекаралық сулар жөніндегі Конвенцияның хатшылығы ұйымдастырушы болып табылады және конференцияның бірнеше сессияларын өткізуге өз үлесін қосты. Атап айтқанда,

- ТДМ 6 және ТДМ 13 келісілген қол жеткізу құралы ретінде трансшекаралық деңгейдегі тұрақтылық жобаларын қаржыландыру, онда ТДМ-ға дәйекті қол жеткізу үшін күштерді біріктіру құралы ретінде климаттың өзгеруіне трансшекаралық бейімделудің рөлі талқыланды.

- Су ресурстарының тұрақтылығын қамтамасыз ету арқылы климаттың өзгеруіне бейімделу және оның салдарын азайту. Бұл іс-шара елдердің су ресурстарын басқаруды жақсарту және WASH (су-санитария-гигиена) қызметтерімен байланыс арқылы бейімделу және азайту мақсаттарына жету үшін қалай жұмыс істейтінін көрсетті. Талқылаулар сонымен қатар елдер мен секторараралық мүдделі тараптар арасындағы ынтымақтастық трансшекаралық/бассейн деңгейінде пайданы қалай арттыра алатынын көрсетті.

- Трансшекаралық бассейндер ауқымында тұрақтылықты қамтамасыз ету бойынша бірлескен секторараралық шараларды қаржыландыру: тығыз ынтымақтастық жолында және климаттың өзгеруіне қарсы іс-қимылдың тиімділігін арттыру жолында трансшекаралық және өңірлік су ынтымақтастығын қолдаудың маңызы бар екенін атап өтті. Атап айтқанда, іс-шара жаһандық құрылымдармен және демеушілермен жұмыс істейтін еуропалық бастамалардың бірлесіп даму мүмкіндіктерін қалай жасайтынын зерттеді. Сондай-ақ, қаржыландырудан басқа, ынтымақтастық бастамалары мен стратегиялары тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін ресурстарды үйлестіру мен жұмылдыруға ықпал ететіні атап өтілді.

Жалпы, КС 27 климаттың өзгеруіне қатысты қолданыстағы және мүмкін болатын шаралар мен әрекеттерді талқылау үшін жаһандық алаң ұсынды.

ХСБО-дан сессия жұмысына қоғаммен байланыс жөніндегі маман Арайлым Алимусина (онлайн) қатысты.

6 қосымша

"Трансшекаралық су бөлудің халықаралық тәжірибесі және Орталық Азиядағы су ресурстарын бірлесіп пайдалану жөніндегі ынтымақтастықты дамыту перспективалары" өңірлік семинары

2022 жылғы 2-3 қараша, Астана, Қазақстан

ҚОРЫТЫНДЫ ҚҰЖАТ

2022 жылғы 2-3 қараша аралығында Астана қаласында "Трансшекаралық су бөлудің халықаралық тәжірибесі және Орталық Азиядағы су ресурстарын бірлесіп пайдалану жөніндегі ынтымақтастықты дамыту перспективалары" өңірлік семинары өткізілді. Семинарды Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрлігінің қолдауымен және Финляндияның ауыл және орман шаруашылығы министрлігінің, Швейцарияның Blue Peace Central Asia бастамасының қаржылай қолдауымен Халықаралық суларды бағалау орталығы (ХСБО) және Финляндияның Қоршаған ортаны қорғау институты (SYKE) ұйымдастырды.

Семинардың мақсаты трансшекаралық контексте су ресурстарын орнықты бөлу жөніндегі нұсқаулықта (бұдан әрі – нұсқаулық) қорытылған трансшекаралық су бөлудің халықаралық тәжірибесін зерделеуге және қолдануға жәрдемдесу, осы халықаралық тәжірибені және онда талқыланатын Орталық Азиядағы қағидаттарды қолдану мүмкіндігін талқылау, сондай-ақ өңірдегі су ресурстарын бірлесіп пайдалану жөніндегі ынтымақтастықты дамыту перспективаларын айқындау болды.

Семинар жұмысына Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түрікменстан және Өзбекстандағы су ресурстарын басқару үдерісіне тартылған су шаруашылығы және қоршаған орта секторының өкілдері, ұлттық сарапшылар, сондай-ақ өңірлік және халықаралық ұйымдардың өкілдері қатысты.

Семинар бағдарламасы ашылудан, бес тақырыптық сессиядан, топтық талқылаулардан және қорытынды сессиядан тұрды. Семинардың бірінші бөлімі трансшекаралық контексте су ресурстарын бөлу тәжірибесін зерделеуге және қолдануға, екінші бөлігі секторараралық мүмкіндіктерді (су, азық-түлік, энергия және экожүйелер арасындағы байланыс) қоса алғанда, Орталық Азиядағы су ресурстарын бірлесіп пайдалану жөніндегі өңірлік ынтымақтастықты нығайту мәселелерін талқылауға арналды.

Ашылу салтанатында семинарға қатысушыларға Қазақстан Республикасының экология, геология және табиғи ресурстар вице-министрі Серікалий Мұқатаев мырза, Финляндияның Қазақстандағы Буханист - Елшісі Сойли Мякеляйнен ханым, Швейцарияның Қазақстандағы елшісі Дэвид Гричтинг мырза, сондай-ақ бейнеөтініш түрінде құттықтау сөз сөйледі. - терхи Хакала-Еуропалық Одақтың Орталық Азиядағы арнайы өкілі.

Семинардың бірінші бөлімінде қатысушылар келесі баяндамаларды тыңдап, талқылады:

Сессия 1. "Трансшекаралық контексте су ресурстарын тұрақты және әділ бөлу"

- Трансшекаралық контексте су ресурстарын бөлу жөніндегі жаһандық Нұсқаулық, Юлия Тромбицкая ханым, БҰҰ ЕЭК қоршаған ортаны қорғау жөніндегі қызметкері;

-Су ресурстарын бөлудегі мүмкіндіктер мен шектеулер, кеңірек балама тәсілдермен байланыс, Финляндия ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығы министрлігінің Су ресурстарын басқару жөніндегі бас маманы Аннукка Липпонен ханым;

-Су ресурстарын бөлу тетіктері мен құралдары, келісімдерді жүзеге асыру, Суви Соямо ханым, Финляндияның SYKE қоршаған орта институтының аға ғылыми қызметкері;

Сессия 2. "Орталық Азиядағы су ресурстарын бөлудің қолданыстағы тәжірибесі"

-Климаттың өзгеруі жағдайындағы Орталық Азияның су қауіпсіздігі, Мехрангез Сафарова ханым, ХҚЕС атқару комитетінің Талдау бөлімінің маманы;

- Орталық Азиядағы трансшекаралық суларды бірлесіп пайдаланудың қолданыстағы тәжірибесі және су ресурстарын бөлудің жалпы тәсілдері туралы

Данияр Шарип мырза, Қазақстан Республикасы Экология, Геология және табиғи ресурстар министрлігі трансшекаралық өзендер департаменті трансшекаралық өзендер басқармасының басшысы;

Гүлмира Сатымқұлова ханым, Қырғыз Республикасы Су ресурстары қызметі Шу-Талас су шаруашылығы комиссиясы Хатшылығының қырғыз бөлімінің басшысы;

Идибек Махмаюсуфзода мырза, Тәжікстан Республикасы Энергетика және су ресурстары министрлігі жанындағы "Тәжікниігім" мемлекеттік мекемесінің су ресурстары және кадастр бөлімінің бастығы;

Амансахедов Мердан мырза, Түркіменстан мемлекеттік су шаруашылығы комитетінің цифрлық технологиялар және ақпараттық қауіпсіздік бөлімі суды пайдалану басқармасының бас маманы.

Сессия 3. "Трансшекаралық бассейндерде су ресурстарын бөлудің халықаралық тәжірибесі: жағдайлық зерттеулер"

- Дунай өзені бассейні бойынша Венгрия ынтымақтастығы: су балансы, су тапшылығы мәселесін шешу бойынша жұмыс, Питер Ковач мырза, Венгрия Ішкі Істер Министрлігінің өзен бассейндерін басқару және су ресурстарын қорғау Департаментінің басшысы;

-дауларды шешу тетігі, Юлия Тромбицкая ханым, БҰҰ ЕЭК қоршаған орта мәселелері жөніндегі қызметкері;

-Днестрдегі экологиялық-репродукциялық рұқсат, Тамара Кутонова ханым, БҰҰ ЕЭК қоршаған орта мәселелері жөніндегі қызметкері;

- Финляндияның трансшекаралық сулар бойынша ынтымақтастығы, Аннукка Липпонен ханым, Финляндияның ауыл шаруашылығы және орман шаруашылығы министрлігінің Су ресурстарын басқару жөніндегі бас маманы.

4-Сессия "топтық талқылаулар: трансшекаралық контексте суды бөлу саласындағы халықаралық тәжірибе және алынған сабақтар"

Семинарға қатысушылар топтарға бөлініп, Еуразиялық аймақтың трансшекаралық контекстінде су ресурстарын бөлу жөніндегі нұсқаулықтың негізгі қорытындылары және су ресурстарын бөлу жөніндегі зерттеудің қорытындылары сияқты материалдарды пайдалана отырып, трансшекаралық контексте суды бөлу саласындағы халықаралық тәжірибені және алынған сабақтарды пайдалана отырып, Орталық Азиядағы су шаруашылығы ынтымақтастығын жақсарту мүмкіндіктерін талқылады .

Семинардың екінші бөлімінде қатысушылар келесі баяндамаларды тыңдап, талқылады:

5-Сессия "Орталық Азиядағы су ресурстарын пайдалануға су-азық-түлік-энергия-экожүйенің сірке емес тәсілін қолдану"

- Орталық Азия өңірінде Nexus тәсілін ілгерілету: РЭЦЦА тәжірибесі, Таис Резникова ханым, РЭЦЦА су бастамаларын қолдау бағдарламасының менеджері;

-су-азық-түлік - энергия-экожүйе байланысы негізінде су ресурстарын басқару және трансшекаралық ынтымақтастыққа көзқарас-БҰҰ ЕЭК қызметі, Юлия Тромбицкая ханым, БҰҰ ЕЭК қоршаған орта мәселелері жөніндегі қызметкері;

- энергетика-су-жерді пайдалану байланысы негізінде Орталық Азиядағы ресурстардың қауіпсіздігін нығайту тәсілі-алдағы іki бағдарламасына шолу, Мэттью Гриффитс мырза, ЭЫДҰ қоршаған орта жөніндегі директораты бағдарламасының аға менеджері.

6-Сессия "Орталық Азиядағы су ресурстарын әртүрлі секторлар арасында бірлесіп пайдалану жөніндегі өңірлік ынтымақтастықты нығайту"

- Blue Peace бастамасы Орталық Азия, Таис Резникова ханым, жоба менеджері, Blue peace Хатшылығы Орталық Азия, РАЦЦА;

- Орталық Азиядағы су және энергетика бойынша өзара іс-қимылды үйлестірудің ұйымдастырушылық нысандары мен қаржылық тетіктері: әлемнің тарихы, қазіргі жағдайы және үздік тәжірибелері, Шерзод Муминов мырза, МКВК ҒЗО өңірлік су шаруашылығы ғылыми-талдау бөлімінің бастығы;

- өңірлік ынтымақтастықты нығайту үшін wefe Nexus тәсілін ілгерілетудің инновациялық тәсілдері, Екатерина Стрикелева ханым, су ресурстары және қоршаған орта бойынша ЮСАИД өңірлік жобасының әлеуетін дамыту және білім беру бағдарламасының жетекшісі;

- Орталық Азия: жалпы су ресурстары, Уильям Янг мырза, Дүниежүзілік Банктің су ресурстары бойынша жетекші маманы.

"Орталық Азиядағы ынтымақтастықты нығайту үшін қажеттіліктер мен мүмкіндіктер" қорытынды сессиясында Орталық Азиядағы өңірлік трансшекаралық ынтымақтастықты дамыту үшін пайдалы бағыттар мен іс-қимылдар туралы пленарлық пікірталастар өтті.

Талқылау қорытындысы бойынша семинарға қатысушылар мыналарды шешті:

1. Финляндияның ауыл және орман шаруашылығы министрлігіне, Қазақстан Республикасының экология, геология және табиғи ресурстар министрлігіне, Финляндияның Қоршаған ортаны қорғау институтына, Швейцарияның даму және ынтымақтастық агенттігіне, БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясына және халықаралық суды бағалау орталығына өңірлік семинар өткізгені үшін алғыс білдіру;

2. Орталық Азияда су ресурстарын пайдалану бойынша бірлескен іс-қимылдар мен ортақ көзқарасты әзірлеу үшін су ресурстарын бөлу жөніндегі халықаралық тәжірибені зерделеудің өзектілігін атап өту;

3. біріншіден, олардың динамикасын бірлесіп бағалауды талап ететін гидрологиялық жағдайлар мен суға қажеттіліктердің өзгеруін атап өту; екіншіден, деректер мен ақпараттың ашық алмасуын, автоматтандырылған мониторинг пен модельдеуді дамыту қажеттілігі, үшіншіден, климаттық өзгерістерді ескере отырып, ықтимал болашақтың бірлескен сценарийлерін әзірлеу қажеттілігі;

4. Орталық Азия елдерінің үкіметтеріне су ресурстарын бөлу саласындағы халықаралық тәжірибені, экономикалық тетіктерді, сондай-ақ секторараралық сірке емес тәсілді, суға әлеуметтік-экономикалық және экологиялық қажеттіліктерді ескере отырып, өңірдің су ресурстарын ұтымды және тиімді пайдалануды көздейтін секторараралық стратегияны бірлесіп әзірлеуді бастау ұсынылсын;

5. трансшекаралық суларды бөлу тетіктерін немесе ынтымақтастықтың неғұрлым кең тетіктерін әзірлеу және толықтыру/жетілдіру үшін әдіснамалық құрал ретінде трансшекаралық су ағындары мен халықаралық көлдерді қорғау және пайдалану туралы конвенцияға трансшекаралық контексте су ресурстарын бөлу жөніндегі нұсқаулықты пайдалану қажеттігін атап өту;

6. жаңа келісімдерді әзірлеу кезінде Орталық Азия елдерінің әртүрлі ұлттық және өңірлік су шаруашылығы және энергетикалық мүдделерін есепке алу қажеттігін атап өту;

7. трансшекаралық (Мемлекетаралық) су және энергетикалық ынтымақтастықтың қаржы құралдары мен тетіктері бойынша әлеуетті арттыру жөніндегі іс-шараларды жүргізу қажеттігін атап өту;

8. Орталық Азиядағы, оның ішінде өзен бассейні деңгейінде климаттың өзгеруіне бейімделу жөніндегі шараларды жүзеге асыру қажеттігін атап өту;

9. үкіметтерге су ресурстарын басқару және пайдалану саласындағы климаттың өзгеруіне байланысты шараларды Климаттық қаржыландыру

және басқа да инновациялық қаржыландыру мүмкіндіктерін қарастыруды және зерттеуді ұсыну;